

TUKAY YILI VE GÖRKEMLİ KAZANIMLARI *

K. M. MİNNULLİN **

Aktaran: Şirin AKSOY

Özet

Abdullah Tukay, milleti için en gerekli sözü en gerektiği yerde söylemesini bilmiştir. Çok yönlü bir kişi olan Tukay, Tatar edebiyatının gelişimine etki etmiş, birçok yazar ve şairin örnek aldığı, hayranlık duyduğu bir şair olmuştur. 2011 yılı, Tataristan Başkanının kararı ile “Tukay Yılı” olarak ilan edilir ve bu büyük yankı uyandırır. Tukay’ın doğumunun 125. yıl dönümü gerçek bir kutlama havasında, büyük emekler verilerek hak ettiği şekilde kutlanır. Bu makalede “Tukay Yılı” çerçevesinde yapılan çalışmalar, Tukay’ın Tatar halkı için misyonu ve onun sanatı üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Tatar edebiyatı, Abdullah Tukay ve Tatar halkı, Tukay’ın misyonu ve sanatı.

Abstract

Abdullah Tukay knew exactly what and when to say on behalf of his nation. As an all rounded person, Tukay have had influenced upon the development of Tatar Literature and has become an illustrious poet either having took as an example or admired by many writers and poets. The year 2011 has been announced as “the year of Tukay” by the president of Tataristan and this event had a deep impact. Tukay’s 125’th birthday anniversary was celebrated as a real and due ceremony with huge effort. In this article, the studies made with framework of the Tukay year and, Tukay’s mission to the Tatars together with his art are all emphasized.

Key words: Tatar literature, Abdullah Tukay and the Tatars, Tukay’s mission and art.

Muhterem Türk kardeşler!

Bugünkü konferansı düzenleyenler:

* Abdullah Tukay’ın Doğumunun 125. Yıl Dönümü Çalıştayı açış konuşması

** Tataristan Bilimler Akademisi G. İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü Müdürü

-TÜRKSOY Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı Genel Sekreteri Dusen Kurabay Ulı!

-Türkiye Cumhuriyeti Türk Dil Kurumu Başkanı Sayın Şükrü Halûk Akalın!

Saygıdeğer meslektaşlar: konferansta bildiri sunanlar, konferansa misafir olanlar, bilim insanları, yazarlar!

Hepinize büyük Tukay'ın yaşadığı ve eser ürettiği Kazan şehrinden, Tataristan bölgesinden, Tukay'ı ortaya çıkaran, yetiştiren, onun sanat mirasını gözü gibi dikkatle koruyan ulu tarihli ve zengin kültürlü Tatar halkından büyük selam ve en yüce dilekleri iletmeme izin veriniz!

Bu selam ve kutlamalarıma benimle bugünkü konferansa gelen dostlarım, iş arkadaşlarım -Kazan âlimleri- içtenlikle katılmaktalar.

Konferansımızın faaliyeti başarılı olsun!

Abdullah Tukay -bizim Tatar insanı için- sadece büyük şair değil, o milletimizin uzak tarihinin derinliklerinden yükselen acılı, facialı yazgısı: aynı zamanda onun geçmişteki bütün keder ve mutluluğunu toplayan yürek paresi, bugünkü yaşayışının ümidi ve hayali, vicdanı ve imanı, gelecek günlere götüren manevi üstadı ve muştucusu da.

Tukay, 1905 yılındaki Birinci Rus İnkılabı neticesinde halkımızın asırlar boyunca biriktirdiği ümit ve dilekleri belli bir ölçüde gerçeklik kazanmaya başlayınca, Tatar medeniyetinin millet aslanlarına ihtiyacının arttığı bir devirde manevi ve siyasi mücadele meydanına çıkar. Onun bu zamana kadar Doğu şiiri etkisinde filizlenen şiirsel arayışları, hayati içerik ve maksat ile bütünlenip, doğal biçimde açılır ve genişler. “Hürriyetin denizleri taşınca” genç şair, genç gazeteci, saf Tatar dilinde yazmaya başlayıp halk ruhunu doğrudan doğruya millî bilincin gelişimine, şiirsel düşünme dokusuna sokar. Yazarlık görevinde büyük sorumluluk hissi, yurttaşlık borcu duyup sanatında yepyeni bir şiirsel gelişim ve sıçrama gösterir, kısa sürede geniş bir okuyucu kitlesinin sevdiği millî şaire dönüşür.

Devrin yarattığı yeni seyir, yeni zorunluluk, hiç kuşkusuz, her şeyden önce, halkımızın özgürlüğü, eşitlik, adillik ideali, genç nesle ileri milletlerin eriştiği kazanımları ulaştırıp, ona çağdaş bilim, millî terbiye verme meselelerine gelip bağlanır. Yirmi yaşındaki delikanlının, Fatih Emirhan gibi fikirdaşları, arkadaşları ile birlikte, bu yüce misyonu kendi üstüne yüklenmesi gerekir. O çok yönlü büyük yeteneği, yaptığı ulu işi ile milletin sadık, cesur oğlu olduğunu açıkça gösterebildi.

Onun dâhiliğinin bir yansıması, devrin ortaya koyduğu en hassas sorulara yegâne doğru cevabı bulabilmesinde, milleti için en gerekli sözü en gerekli vakitte, asırlar geçtikçe de eskimeyecek şekilde söyleyebilmesindedir. Şiirde Tukay efkârlı ve acılı da, hayalci ve hüznü de, muzip ve atak da, asi ve sivri dilli de; o aynı zamanda çocuklar gibi samimi de, yetişkinler gibi hikmetli akıllı da; doğru sözünü, büyük adilliği tam olarak vatandaşlarına iletebilen millet emekçisi de. Tukay bizim için her zaman işte böyle çok yönlü, evrensel, beklenip de sahip olunan kan devası! Sanatında o şu uyumlu bütünlüğü yaratmaya erişmiş edebiyatçı.

Şairdeki bu ilahi güç ve kudret hiç kimseyi kayıtsız bırakamıyor. Onun yalnızca “Tugan Tel”i değil, bütün sanat mirası bugün de işte şöyle büyük tarihî ve ilahi vazife görüyor. Tatar edebiyatının gelişimine onun kadar güçlü etki eden başka bir tek

edebiyatçı dahi yok. Babiç, Taktaş, Tufan ve Celillerin ölümsüz sanatları da işte tam Tukay şiiri geleneklerinde yükselip çıktı. Bugün de onun şiir ekolü yepyeni sanat güçlerini yetiştirmeye devam ediyor.

Kısacası, XX. asır bizim edebiyatımız için tam olarak Tukay asrı oldu demek mümkün. Onun ruhu bizim kanlarımızda nesilden nesile geçiyor. Artık XXI. asrın da birinci destesini tamamladık. Ancak onun yaşadığı, eser ürettiği devirler uzaklaştıkça Tukay bizim götüllerimize daha da yaklaşıyor.

2011 yılı –büyük şairimiz Abdullah Tukay’ın doğumunun 125. yıl dönümü– Tataristan Başkanının kararı ile “Tukay Yılı” olarak ilan edildi. Hiç abartmadan söylüyoruz ki, bu karar dünya çapında yankı uyandırdı: Dünyanın başlıca kültürel örgütü UNESCO doğrudan katıldı, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSOY da bu yılı aynı şekilde “Tukay Yılı” olarak ilan etti ve onların öncülüğünde düzenlenen edebî-kültürel konferanslar, sanatsal görüşmeler, konserler ve diğer uluslararası faaliyetler Türk ülkelerinde büyük coşku ile gerçekleşti. Örneğin, Türkiye’nin başkentine, güzel Ankara’nın Tukay Sokağı’na şairin büstü konuldu. İstanbul’daki tarihî bir bölgenin en güzel yerinde yerleşmiş parka ve Tarsus kentindeki yeni bulvara Tukay ismi verildi. Yakın bir zamanda Kazakistan’ın Oral şehrinde, başkentimiz Moskova’da Tukay’a muhteşem heykeller dikilmişti, kısa bir süre önce Saint Petersburg’da da Tukay heykelinin açış töreni oldu. Tukay heykelleri Tataristan’ın Yar Çallı, Rusya’nın Dimitrovgrad şehirlerinde de açıldı. Başkurdistan’ın başkenti Ufa’da da aynı anma olayı bekleniyor. Bu törenler geniş bir kamu, başkanlar, valiler, şehir yöneticileri katılımıyla gerçekleşti. Pek çok ülkede çeşitli geceler, fotoğraf veya kitap sergileri düzenlendiği de malum.

Bu şekilde, Tukay’ın bu yılki jübilesi şimdiye dek olmadığı gibi saygıyla, büyük gayret, içtenlik sarf edilip gerçek bir kutlama havasında, bütün dünyaya gösterilecek biçimde yapıldı. Bunun en üst noktası, muhtemelen, Tukay’ın doğduğu günlerde onun sevdiği Kazan’ında yapılan törenler olmuştur. Burada biz Tukay’a olan büyük hürmet ve sevgi hislerini ayrıca açık bir biçimde duyduk. Şairin sanatına ve hayatına ithafen gerçekleştirilen “Abdullah Tukay Mirası ve Millî-Kültürel Bağlar” adlı uluslararası bilimsel uygulamalı konferans ile Tukay heykeli yanında yapılan şiir törenine yüzlerce konuğun geldiğini söylemek de bunu göstermesi bakımından yeterli olur. Şairin sanatını millî-kültürel bağlar zemininde incelemeye başışlanan ve esas düzenleme işleri bizim enstitümüz tarafından yapılan bu uluslararası forumda yeryüzünün çeşitli kıtalarında yaşayan büyük bilim adamları; edebiyat, dil ve sanat uzmanları toplandı. Onlar arasında Tatar halkının sevgili oğluna büyük sevgi besleyen Türkiye, Çin, Romanya, Polonya, Finlandiya, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Ukrayna, İsviçre devletlerinden, Rusya’nın türlü bölgelerinden gelen saygıdeğer konuklarımız vardı. Bilim ve edebiyat alanında dünya çapında meşhur bu şahıslar bizim kutlamalarımızı fazlasıyla yücelttiler.

Elbette, konferansa Türkiye Cumhuriyeti’nin Türk Dil Kurumu Başkanı Şükrü Halûk Akalın’ın, İstanbul, Ege, İzmir, Adıyaman Üniversiteleri profesörleri ve öğretim üyeleri Fikret Türkmen, Mustafa Öner, Halil Açıkgöz, Yarullina-Yıldırım’ın içinde bulunduğu heyetin katılımını özellikle anmak istiyorum. Onların okuduğu bildirilerinden derin bir anlam yansıyor: “Abdullah Tukay ve Türk Edebiyatı Paralellikleri”, “Tukay Şiirinde Türkiye”, “Tukay Şiirinin Türkiye’de İncelenme Derecesi” vb.

Genel olarak, Tukay'ın sanatına itibar Türkiye'de geleneksel biçimde yüksek oldu ve böyle olmaya devam ediyor. Kazan konferansında yaptığı kutlama konuşmasında Halûk Akalın beyefendi bu meselenin tarihini derinlemesine ve somut örneklerle aydınlattı.

İsim vererek söylediğimizde, o Türkiye'nin büyük edebiyatçı âlimi ve tarihçisi Mehmet Fuat Köprülüzade'nin Tukay'ın vefatından sonra yazılan ve *Türk Yurdu* dergisinin 1913 yılı, 16. sayısında basılan "Abdulla Tukayev", meşhur Türk yazarı Ömer Seyfettin'in *Türk Sözü* dergisinde çıkan "Abdullah Tukay ve Eserlerinin Dili" adlı makalelerine değindi.

Burada, konuşmam uzasa da, Türk edebiyatı ve Türk fikri alanında itibarı gayet büyük olan Fuat Köprülü'nün sözlerini anıp geçmek istiyorum:

"Büyük şair Abdullah Tukay'a karşı kuzey Türk basınının, Türk fikir ve kalem sahiplerinin, en çok da delikanlı ve genç kızların sevgisi vasıtasıyla İdil boyundan başlayıp İstanbul'da ve daha da uzak memleketlerde millî ve ruhi bağlar olduğunu anladık. Gazeteler, broşürler haftalar, aylar boyunca Tukay hakkında, onun yaşamı hakkında, eserleri hakkında haberler yazdılar, bürolara çeşitli yerlerden, binlerce üzüntü telgrafları geldi. Millî vicdan, millî ruh birliğini bunlardan daha açık ve kanıtlarıyla ortaya koyan bir şey yoktur. Tukay'ın vefatını işiten ve onu yâd eden kişiler millî şairin kabrine çiçekler koyuyorlar, ruhuna dua ediyorlar."

Şimdi yeniden Kazan'daki konferansa dönersek, onun özellikle sevinçli bir neticesi şu oldu: Yapılan konuşmalar ve okunan bildirimler büyük hacimli, derin içerikli, Tukay'ı inceleme bilimini bir basamak daha yükselten bir derleme olarak çıktı.

Evet, bu yıl, "Tukay Yılı"nda şairin pek çok ve ciddi yayınları, binlerce okuyucuya ulaştı. Hem sadece Türk dilli okuyuculara da değil. Hikmet şunda: Şairin büyüklere ve çocuklara yönelik eserleri Tatar, Rus, İngiliz, Arap, Azerbaycan, Fin, Çuvaş, Udmurt dillerinde ayrı kitaplar olarak, pek çok dile tercüme edilmiş şiirleri derlemeler hâlinde neşredildi. Kazan'da gerçekleşen Tukay günlerinde bu kitapları tanıtmaya faaliyetleri de yapıldı. Görüyorsunuz, Tukay şimdi türlü dillerde yankılanıyor. Bu, elbette, sevinçli hâl. Bizim enstitümüz 1939 yılında kurulmuştu ve o ilk adımlarını Tukay'ın iki ciltlik bilimsel yayını ile attı. Ardından şairin iki kez 4 ciltlik, bir kez 5 ciltlik seçme eserleri ve çok sayılı başka derlemeleri ortaya kondu. Nihayet, G. İbrahimov Enstitüsü G. Tukay'ın eserlerinin altı ciltlik tam akademik yayınına hazırlamaya girişip, onun ilkin iki cildini büyük jübile günlerine okuyucuların eline ulaştırdı. Aynı şekilde şairin 750 eseri hakkındaki bilgiyi bir araya getiren *Abdullah Tukay Eserleri* adındaki sözlük-kılavuz da hazırlanıp yayına verildi.

Önümüzde daha da önemli işler beklemekte: Altı ciltlik akademik yayını, ilk defa hazırlanan *Tukay Ansiklopedisi*'ni yüksek nitelikli olarak hayata geçirmek gerek.

Tukay'ın sanatı tam bir asır boyunca derinlemesine, düzenli, etraflı incelenmiş sanat. Ama şairin hayatı ve sanatsal mirasında yeni arayışlara ve buluşlara daima zemin var. Türkiye'de yapılan bugünkü konferans da şu doğrultuda yine önemli bir hizmet olur diye inanıyorum.

Konferansın faaliyetine bir kez daha büyük başarılar diliyorum!